

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiae Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Qvæstio XLV. De modo emanationis rerum à primo principio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

Ens qua ratione sit proprius effectus Dei.

Eandem conclusionem demonstravimus rationibus naturalibus q. 2. art. 3. Quod ad rationem Divi Thomae hoc loco attinet, ex discrimine, quod est inter Deum causam primam, & causas secundas, ostendit materiam primam à Deo esse productam. Etenim iuxta modum loquendi Aristotelis 1. Physicorum cap. 8. textu 76. tunc aliquid dicitur produci per se, quando illud non praerat in eo, ex quo producit, tunc verò dicitur produci per accidens, quando praerat in subiecto. Cum enim agens non intendat producere, quod iam est in materia & subiecto, ex quo aliquid producit, sed quod non est, utique quando est subiecto aliquid producit rem aliquam, solum, iuxta hunc loquendi modum, dicitur producere per se gradus illos entitatis, qui in tali subiecto non praerant: eos verò qui praerant, licet, quia generatio vnius est corruptio alterius, interdum eos de nouo producat, per accidens tamen dicitur eos producere, quatenus dum eos gradus, qui in subiecto non erant, producat, intendit comproduci eos, qui hos comitantur, quique in subiecto recessu forma, quae nequit in eadem sede cum ea quae introducit habitare, corrupti sunt. v. g. agens naturale, quod ex semine intendit producere hominem, sicut per se non intendit producere gradum entis in commune, neque substantiae, neque corporis, qui iam praerant in semine, ex quo hominem producere intendit: ita cum semen destruitur, vt introducatur forma embryonis, quae vivat vita viventis, aut etiam vita animalis (si tamen embryo prius vivit vita animalis, quam introducatur anima rationalis) non producit per se ex sua intentione in embryone gradus illos, qui praerant in semine, sed solum gradus viventis, & animalis, qui in eo non erant: reliquos verò comproducit per accidens. Rursus quando per adventum animae rationalis generatur homo, & destruitur embryo, non solum non producit per se in homine gradus entis, substantiae & corporis, sed neque gradus viventis, & animalis, qui praerant in embryone, sed solum gradum hominis, qui in eo non praecesserat. Quia ergo hoc est discrimen inter causas secundas & primas, quod nulla causarum secundarum, in sensu explicato potest producere per se ens, quatenus ens est, sed solum per accidens: eò quod omnis causa secunda praesupponit, vt operetur subiectum, cui non solum ratio entis incompleti, sed completi etiam, quin & substantiae & corporis inest, vel ratione formae substantialis, quae praerat in tali subiecto, & expellitur, si productio sit accidentalis, vel ratione formae substantialis, qua tale subiectum constar, si mutatio sit accidentalis: causa verò prima ob suam infinitam, illimitatamque virtutem, producat per se ens, quae ens est, isque sit proprius effectus illius; eò quod ipsa sola producere possit res de nihilo, nullo praesupposito subiecto: hinc efficitur, vt materia prima, qua corpora huius universi constant, producta sit à Deo, atque vna cum mundo hoc corporali concreata. Haec eadem ratio explicata etiam fuit q. 8. art. 1. dif. 1.

ARTICVLVS III.

Virum causa exemplaris sit aliquid praeter Deum.

ONCLUSIO est, Deus, quoad ideas quas in se habet, causa est exemplaris omnium rerum. Quae hoc loco dici poterant, dicta sunt quaest. 15.

Molina in D. Thom.

ARTICVLVS IV.

Virum Deus sit causa finalis omnium.

ONCLUSIO affirmat, & est de fide, vt patet ex illo Proverb. 16. *Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus.* Apoc. 1. *Ego sum Alpha, & Omega, principium & finis.* Quae hoc loco addi poterant, dicta sunt q. 19. art. 2. dif. 3. & art. 3. ad 5. tum etiam 1. 2. quaest. 1. praesertim art. 2.

QUESTIO XLV.

De modo emanationis rerum à primo principio.

ARTICVLVS I.

Virum creare sit ex nihilo aliquid facere.

VM quaest. praecedente ostensum sit omnia à Deo efficienter emanare, Deumque cum exemplarem, tum finalem causam esse omnium rerum. In hac quaest. modum quo res à Deo efficienter emanarunt, Divus Thomas explicat, creationem videlicet.

Quo loco animaduertendum est, creationem multis modis sumi. In primis sumitur latissime, pro productione cuiuscumque rei, etiam si non de nihilo, sed de aliquo producat. Quo pacto sapientia, Verbum aeternum, Ecclesiastici 24. de se dicit: *Ab initio, & ante saecula creata sum, id est, genita, & producta.* Vt enim Augustinus de fide & symbolo cap. 4. ait, *creare apud Latinos idem est interdum quod generare seu producere.* Idem etiam locus ab Augustino, & à plerisque aliis exponitur de eadem Dei sapientia, non quia filius Dei est, sed quia homo est. Eodem modo sumitur creare illis verbis Ierem. 31. *Creavit Dominus novum super terram, femina circumdabit virum.* Quod de Christo Domino in utero Virginis per mysterium incarnationis intelligitur, fuit namque vir perfectus quoad iudicium, vltimae rationis, virginis utero circumdatus. Item illis ad Ephes. 2. de iustificatis: *Ipsi enim factura sumus, creari in Christo Iesu in operibus bonis, quae preparavit Deus, vt in illis ambulemus.* Vnde cap. 4. subiungit: *Renouamini spiritu mentis vestrae, & induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis.* Et regius Propheta psalm. 50. *Cor mundum, inquit, crea in me Deus, & Spiritum rectum, inuoca in visceribus meis.* Non est aliena ab hac acceptione ea, qua, qui ad aliquid promouetur, in illud creari dicitur, quo pacto creari quis dicitur in Episcopum, in magistratum, &c.

Secundo sumitur creatio pro productione eius, quod tandem proximè, vel remotè originem traxit ex nihilo. Atque huiusmodi productio dicitur factio, resque producta, facta, creaturæque nuncupatur. Hoc modo sumpsit D. Thomas ens creatum art. 1. praecedentis quaest. sumiturque passim in communi vsu loquentium, & in Scripturis sacris. Hoc modo de Filio Dei dicitur in symbolo Athanasij, *non factus nec creatus, sed genitus.* Et in symbolo missæ, *Genitum, non factum.* Negaturque aduersus Avium Filium Dei esse creaturam. Sumpta creatione hoc modo, latitudo tota entis realis diuiditur, in increatum, & creatum, in creatorem, & creaturam.

Ordo quaestiones.

Creationis acceptiones varia.

Ens creatum late sumpsit quid.

ram, omnéque ens reale aliud à Deo, creatum, & creatura dicitur.

Creatio proprie dicitur.

Tertio modo sumitur creatio pressè ac propriissimè, pro productione, seu factioe rei, non de aliquo subiecto, quod vel intrinsecum illi sit, vel à quo pendeat in suo esse. Atque hoc modo sumitur à Divo Thoma hoc loco, dum quaerit, vtrum creare sit ex nihilo aliquid facere.

Concl. D. Thom.

Conclusio articuli affirmat. Eam enim definitionem tradit Lyranus in illud Genes. 1. *In principio creavit Deus caelum & terram*, colligiturque ex Augustino de Genesi ad litteram imperfecto cap. 1. Damasceno lib. 2. fidei Orthodoxae cap. 1. & 2. Anselmo Monolog. cap. 6. 7. & 8. ex plerisque aliis, estque communiter recepta. Imò colligitur ex illo 2. Machab. 7. *Peto nate, ut aspicias ad caelum & terram, & ad omnia quae in eis sunt, & intelliges, quia ex nihilo fecit illa Deus*. Creationem in abstracto possumus definire. Est factio, seu productio rei ex nihilo.

Definitio creationis exponitur.

Iuxta Anselmum Monolog. cap. 8. pars illa definitionis, *ex nihilo*, exponenda est negatiuè, ita vt sensus definitiois sit. Creatio est productio rei non de aliquo. Atque hic planè est legitimus sensus definitionis. Vnde pars illa, neque denotat nihilum esse materiam ex qua res fiant per creationem, cum id contradictionem implicet, neque denotat habitudinem ac ordinem termini à quo, quasi procedere debeat terminum ad quem. Tum quia, vt probè notat Durandus in 2. d. 1. q. 1. ad rationem propriam termini à quo requiritur subiectum, cui primò insit terminus à quo, atque adeò à quo expellatur ratio termini à quo per aduentum termini ad quem. Tum vel maximè, quòd ad rationem creationis per accidens est, quòd non esse rei, quae producitur, duratione antecedit rem ipsam, dummodò talis res non producatur de aliquo: illud namque solum est necessarium ad creationem, quae cum nouitate essendi fit: eò quòd esse aliquid de nouo praesupponat, inuoluatque illud antea non fuisse: sine nouitate autem essendi potuit esse aliquid creatum à Deo ab aeterno: vt pote productum à Deo non de aliquo, vt 8. Physicorum ostendimus.

Quid proprie creatur.

Illud est hoc loco animaduertendum cum Divo Thoma art. 4. sequenti, & q. 99. art. 2. sola subsistentia proprie fieri ac produci, atque adeò sola subsistentia proprie creari. Nam ea, quae non subsistunt, vt nec fiunt, nec producuntur proprie, sed, vt ita dixerim, confiunt & comproducentur cum subsistentibus, sic etiam non proprie creantur, sed concreantur cum subsistentibus. Vt enim vnumquodque se habet vt sit, ita se habet, vt fiat ac producatur, atque adeò vt creetur, vt 1. metaph. ostendimus. Quare ex productione subsistentium iudicandum est de non subsistentibus, quae cum illis comproducentur, concreantur, an non concreantur. Porro nomine subsistentium intelligimus hoc loco, etiam ea, quae supponunt pro subsistentibus, vt hoc candidum, hoc calidum, &c. haec enim proprie etiam fiunt, vt loco citato ostendimus.

Accidens aut forma equi si sine subiecto producuntur à Deo dicuntur creari.

Intelligimus praeterea ea, quae licet suapte natura non subsistant, ex miraculo tamen producuntur per se existentia, hoc est, sine subiecto in quo sunt, aut cui innantur, & quasi inexistant: quae namque ita producuntur, proprie dicuntur produci, cum per se, & non ad productionem alterius, producantur. Quare si Deus produceret aliquid accidens sine subiecto, aut formam aliquam equi sine materia, vtrique proprie crearet illam, eò quòd proprie, ac de nihilo illam produceret.

Ex his facile erit intelligere, quae dicantur proprie creari, & quae concreari: quae verò nec creari, nec concreari, sed vel generari, vel aliquo alio modo produci. Angelus namque, qui subsistit, produci- que nequit de aliquo, sed de nihilo, propriissimè dicitur creari. Er accidentia illius, quae vel consequuntur eius naturam, vt intellectus, & voluntas, vel instanti suae creationis donata illi sunt à Deo, vt gratia, & alia dona supernaturalia diuinitus tunc ei infusa, dici consueuerunt concreata. Verumtamè, cum accidentia, quae non consequuntur naturam, nec mediare nec immediate virtute creationis naturae producuntur, sed per distinctam actionem & influxum, dependentes à natura Angeli tamquam à subiecto prius natura producto per creationem, nescio cur mutatio illa accidentalis substantiae Angeli, quae in eodè instanti cum creatione eiusdem substantiae, quaeque distincta est realiter à creatione, appellanda sit creatio proprie, ac in rigore loquendo. In eo ergo sensu dici possunt eiusmodi accidentia concreata, quia simul sunt cum creatione naturae producta, non verò quòd propria eorum productio sit creatio, aut pars creationis. Accidentia verò, quae tamquam res realiter distinctae consequuntur naturam, vt intellectus, & voluntas, cum à natura Angeli emanent immediate per distinctam actionem seu influxum à creatione naturae, dependentesque à natura tamquam à subiecto, forte etiam non dicentur concreari, nisi in sensu explicato, quamuis, cum mediare consequantur creationem naturae, maior ratio sit, vt concreari dicantur cum natura.

Corpora simplicia huius vniuersi, quia in prima rerum constitutione de nihilo producta sunt, dicuntur proprie creata à Deo: partes verò, vt formae corporum simplicium quae tunc comproductae sunt, & tota materia prima quae sub eisdem formis comproducta fuit, dicuntur tunc à Deo concreata, eò quòd non subsistant, & ad productionem corporum simplicium sint comproductae. Adde, sicut corpora simplicia, quae tunc producta sunt, coalescunt ex materia & formis tamquam ex partibus: ita actionem creationis per quam producta sunt, coalescunt tamquam ex partibus, ex partiali productione materiae, & ex partiali productione formae, nec datam fuisse tunc actionem, qua corpora illa producerentur de nihilo, & non includeret partialem productionem materiae & partialem productionem formae: quare sicut tota actio fuit creatio, ita comproductio formae & materiae fuit concretio. Species verò, quae post primam diem productae sunt, non dicuntur creari in ea acceptione creationis, de qua nunc loquimur: quia non sunt productae de nihilo, sed de materia elementorum, quae iam antea erat. Dicuntur verò productae à Deo per generationem supernaturalem ex materia praesistente. Individua ergo illarum specierum, quae tunc producta sunt, & caetera, quae virtute agentium naturalium postea extiterunt, in eo sensu dicuntur entia creata, quia innuntur primae creationi rerum, indeque quasi deriuata sunt, & praeterea quia in vnoquoque eorum est aliquid creatum, quod est quasi primum fundamentum esse cuiusque eorum, nimirum materia prima. Quare dicuntur entia creata in secunda acceptione creatiois supra explicata.

Productio hominis, quae nunc fit, quia non est de nihilo, sed ex materia praesistente, non est creatio, sed generatio, vt est nouissimum. At verò productio animae rationalis, quae simul fit est propriissime creatio: eò quòd subsistat, producaturque per se immediate à Deo, distincta productione ab ea, quae

Quae angeli accidentia non dicuntur creari.

Quae dicuntur concreata sunt, cum ex partibus comproductae sunt.

Alia creatio proprie dicitur, cum ex partibus comproductae sunt.

Species proprie dicuntur creari à Deo post primam diem, quia non sunt productae de nihilo, sed de materia elementorum, quae iam antea erat.

Animae rationales proprie dicuntur creari, quia non sunt productae de nihilo, sed ex materia praesistente, nec mediare nec immediate virtute creationis naturae producuntur, sed per distinctam actionem & influxum, dependentes à natura Angeli tamquam à subiecto prius natura producto per creationem.

totum producitur compositum. Praterea produci-
tur de nihilo: licet enim à Deo optimo maximo
non nisi in materia disposita, producarur, eò quòd
sit suapte natura pars hominis, indigeatque mate-
ria, vt melius intelligat, propter vires lentiores que
phantasmata proportionata ad intelligendum accõ-
modatè ad suam naturam illi subministrant: non ta-
men produciur de materia, quasi materia concu-
rat necessariè sit ad ipsius productionem: illa na-
que eadem productione, qua Deus eam producit in
materia, posset eandem producere in vacuo, aut ex-
tra materiam, si materia ibi non esset: quippe eum
subsistens sit suapte natura, independetque omnino
in suo esse à materia: quòd fit, vt de nihilo produca-
tur: id est, nulla re concurrente tamquam subiecto,
aut quasi subiecto, ad ipsius productionem. Quan-
do verò generatur equus, quia anima equi non sub-
sistit, ac proinde non propriè fit, sed comproduci-
tur cum equo, materiaque præexistens concurrit ad
illius productionem: eò quòd, tum vt fiat, tum vt
conferretur, pendeat à materia, insuper quia agens
naturale non aliter eam attingit efficienter, quam
in materia; & per dispositiones in ea productas,
non dicitur produci de nihilo, atque adeò neque
creari, aut concreari, sed comproduci & congenerari
cum equo de materia, ac de subiecto, de quo
equus generatur. Quare audiendi non sunt Ochã-
mus in 2. d. r. q. 4. Gabriel q. 1. & Maior in prologo
4. sententiarum, afferentes, productionem eiusmodi
formarum substantialium, dum equus & alia simi-
les res generantur, esse creationem earum, vt talis
productio est à Deo causa prima. Etenim neque à
Deo (eo influxu, quo Deus re ipsa cum agentibus
naturalibus insuit) neque à causa secunda produ-
cuntur, nisi dependenter à materia, ac proinde de
materia tamquam de earum subiecto, comprodu-
cuntur ad productionem totius: & idcirco eam D
productio neque creatio est, neque concreatio.

Nominam opinionem nititur.

Creationem dicitur, sed generari quod in stomacho ex is sacramentalibus speciebus produciuntur.

Gratia est dona supernaturalia non creatura.

A naturalia suscipienda, sed obedientialis dumtaxat, vt
quaest. 12. dictum est.
Petes, cognouerint Aristoteles creationem hoc
articulo definitam. Respondendum est, cognouisse
quidem eam, quæ sine nouitate essendi est: quando
quidem, vt quaest. 19. art. 4. disputatione 2. ostendi-
mus, cognouit totum hoc vniuersum, quoad partes
illius corruptioni minime obnoxias, tum etiam sub-
stantias à materia separatas, habere ex aternitate
suum esse efficienter à Deo, ac proinde de nihilo:
numquam tamè vltus est vocabulo creationis. Quod
verò atinet ad creationem cum nouitate essendi, li-
cèt verisimile sit, credidisse rationalem animum in-
corruptibilem esse, minimeque post sui productio-
nem pendere in suo esse à materia: videtur tamen
arbitratus, productione illius pendere à materia dis-
posita, cooperationeque agentis naturalis eam dis-
ponentis: quippe cum crediderit, Deum agere ex ne-
cessitate natura, nihilque proinde posse producere
ex tempore, nisi quod ad sui productionem à coo-
peratione agentis naturalis etiam penderet. Deni-
que mihi verisimilimum est, Aristotelem hac in re
hæsisse, intrepidèque existimantem, Deum agere ex
necessitate nature, vniuersumque hoc ex aternita-
te ab eo habuisse efficienter suum esse, non peno-
trasse creationem cum nouitate essendi, vt illud ip-
sius proloquium, *ex nihilo nihil fit* (quod, vt artic. 1.
precedentis q. diximus, intelligitur de nouo) testa-
tur: propendisse tamen in eam partem, vt diceret, ra-
tionalem animum immortalẽ esse, cum tamen
non solum nesciret difficultates omnes soluere, sed
neque ad eas fortè animaduertet, neque intellige-
ret se pugnantiã affirmare.

Creationem sine nouitate essendi cognouit Ari.

Anima rationalis immortalis, licet cognouit Arist. non tamen creationem cum nouitate essendi esse assensit.

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus possit aliquid creare.

STENDIT necessarium esse, vt con-
cedamus non solum posse aliquid creati
à Deo, sed etiam ab ipso omnia creata ef-
fieri. Quod probat, quia quando aliquid
agens producit aliquid ex aliquo, id, ex quo produ-
cit, non fit per eam actionem, sed præsupponitur: vt
quando artifex ex ligno aut ære fabricatur statua,
neque lignum neque æs producit per actionem, qua
statua fabricatur, quin potius ea actio supponit li-
gnum, aut æs, ex quibus statua constat: similiter
quando naturale agens ex materia prima aliquid
generat, non producit ea generatione materiam pri-
mam, imò illam supponit. Si ergo Deus solum pro-
duceret aliquid ex aliquo, sanè daretur aliquid non
productum à Deo, ex quo Deus res ceteras effice-
ret, quòdque ad omnem actionem diuinam præ-
supponeretur: consequens autem est falsum, quan-
doquidem quaestione precedentis ostensum est,
Deum esse causam vniuersalem omnium, nihilque
esse in entibus quòd non sit à Deo efficienter profe-
ctum: ergo concedendum est Deum produxisse res
omnes de nihilo, ac proinde eas creasse.

A Deo creata esse omnia.

Hæc Diui Thomæ ratio non probat, Deum per
creationem propriè dictam, qualis articulo præce-
dente definita est, omnia immediatè creasse, sed
solum creasse aliqua, saltem materiam primam,
quod est de fide. Probat verò õptimè creasse om-
nia, saltem mediatè, hoc est, quoad primum eorum
subiectum, quod necessarium est ad omnem care-
rorum agentium productionem, atque adeò vt cæ-
tera sint. Hac ergo sua ratione ostendere intendit
D. Thomas, omnia ex nihilo tandem traxisse origi-
nem

Molina in D. Thom.

nem à Deo, atque ad eò per creationem propriè dictam, saltem quo ad aliquid sui, fuisse producta.

ARTICVLVS III.

Vtrum creatio sit aliquid in creatura.

D. Thome & multorum de actione creationis sententia.

SENTENTIA D. Thome, & Caietani hoc loco, & supra q. 25. art. 1. ac alias saepe, Ferrariensis 2. contra gentes cap. 16. & 18. Capreoli in 2. d. 1. q. 2. Richardi ibidem art. 1. q. 2. & 3. Durandi q. 2. à qua non dissentit etiam Scotus ibidem q. 5. est, eam actionem, quam creationem vocamus, esse ipsummet Deum, seu velle diuinum, quo Deus tamquam principio efficiente res immediatè producit, cum respectu tamen rationis ad creaturas productas. Cum autem velle diuinum per huiusmodi respectum compleatur in esse creationis actiue sumptæ: isque respectus solum conueniat Deo ab eo tempore quo creaturae esse incipiunt: ea, inquit, actio, quam creationem vocamus, solum conuenit Deo ex tempore: esto velle ipsius conueniat ei ex aternitate. Creationem verò passiuè sumptam, seu in quantum est passio, dicunt non esse aliud, quam relationem realem existentem in creaturis ad Deum creatorem tamquam ad suum principium effectiuum.

Fundamentum opinionis.

Fundamentum, cui innituntur, est. Quoniam, ex Aristotele 3. Physicorū, actio & passio sunt mutatio, aut motus, cum diuersis respectibus: motus namque aut mutatio, vt à principio efficiente, est actio; vt verò est in passio, aut in effectu, est passio. Quò fit, vt quando effectus sine motu, aut mutatione aliqua emanat à principio efficiente, productio actiua & passiuæ talis effectus non sint aliud, quam productio quidem actiua, relatio principij efficientis ad effectum: productio verò passiuæ, relatio effectus ad principium efficiens. Quia ergo, inquit, creaturae proficiuntur à Deo sine vilo motu aut mutatione: eò quod omnis mutatio fit inter duos terminos, atque alicuius subiecti, quod sub utroque termino sit, & ab vno termino in alium migret, in creatione verò neque sint duo termini, vt articulo 1. ostendimus, neque subiectum, ex quo res creentur: efficiuntur, inquit, vt creatio, quæ actio est, & creatio, quæ passio est, non aliud sint, quam duo illi respectus explicati.

Creationis actio non est in Deo sed in creaturis.

Sententia hæc non videtur probabilis, eamque ex parte impugnauimus quaest. 25. artic. 1. & quaest. 27. artic. 1. Possimus præterea aduersus eam argumentari primò, quoniam actio præsertim ea quæ est transiens, est in passio tamquam in subiecto, iuxta Aristotelem 3. physicorum: sed creatio est actio transiens: tum quia est vera factio, iuxta illud Ioannis 1. Omnia per ipsum facta sunt, & illud Psalmi 148. Ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt, ab eaque verè Deus denominatur factor, iuxta illud symboli Concilij Nicæni, Factorem celi & terre, visibilem omnium & inuisibilem: tum etiam quia transit in externam materiam: ergo creandi actio, neque est velle diuinum, quo tamquam principio efficiente Deus creat & producit res, neque respectus rationis eiusdem principij efficientis ad res productas: quippe cum hæc sint in Deo: sed est productio realis absoluta, influxusque, quo Deus, tamquam actione, confert esse rebus creatis & proinde rebus ipsis creatis inest, Deusque ex tempore ab eo denominatione extrinseca dicitur agens & creans: non secus atque ignis à calefactione, quatenus actio est, & insidet in aqua, vt in subiecto, estque idem secundum rem cum calore, quo

terminatur, denominatione extrinseca dicitur calefaciens.

Secundò, licet motus aut mutatio, vt ab agente, principio efficiente, sit actio, & vt in patiente sit passio, numquam tamen Aristoteles dixit principium efficiens esse actionem ipsam, aut esse de intrinseca ratione actionis: ergo velle diuinum, quo Deus tamquam principio efficiente creat & producit res, non est appellandum creatio actiua, imò nec quippiam intrinsecum creationi: vel ergo dicitur sunt creationem actiuam esse verum influxum realem & absolutum, à velle diuino emanantem, idemque secundum rem cum creaturis productis, quo dato habemus intentum: vel dicitur sunt creationem nihil esse aliud, quam respectum rationis ad res creatas, quod nulla ratione est concedendum: ridiculum namque est asserere actionem creandi, per quam Deus formaliter res producit, & à qua formaliter dicitur creans, esse merum ens rationis.

Tertiò, respectus eius, quod ab alio, & à quo aliud, qui inter Deum & creaturas cernuntur, proculdubio consequuntur creaturas productas, suntque posteriores illis in genere causæ efficientis: sed actio in genere causæ efficientis antecedit effectum, estque immediatior principio efficiente, quam effectus per eam productus: ergo creandi actio, & creatio passiuæ, non sunt respectus illi, vt Doctores contrariae sententiæ affirmant, neque eos includunt.

Quartò, relatio effectus ad causam, quæ in creatura comparatione Dei tamquam causæ illius efficientis cernitur, est realis, vt autores contrariae sententiæ confitentur: ergo habet rationem aliquam fundandi ex iis, quas Aristoteles 5. Metaph. commemorat: sed non habet aliam, quam actionem per quam Deus producit creaturas: tum quia non ostendunt, quam aliam habeat: tum etiam quia relatio effectus ab omnibus connumeratur inter eas relationes, quæ pro ratione fundandi habent actionem: ergo huiusmodi relatio est posterior actione per quam Deus producit res: sed est simul natura cum relatione causa, quæ se tenet ex parte Dei: quippe cum causa & effectus sint correlatiua: ergo relatio illa nec est actio, nec complet rationem actionis, per quam Deus producit creaturas.

Quintò, actio & passio, vt in prædicamentis, & tertio libro Physicorum ostendimus, neque sunt relationes secundum esse, neque complentur per relationes reales secundum esse: alioquin vel non pertinerent ad prædicamenta actionis & passionis, sed ad prædicamentum relationis, vel res vnius prædicamenti in sua ratione formali completeretur intrinsecè per relationem formalem alterius prædicamenti, quo dato, prædicamenta non essent primò diuersa, nec impermissa, imò nec vnum per se: ergo actio non est motus cum relatione reali causæ, aut principij efficientis ad effectum, vel motum, aut mutationem, nec passio est motus cum relatione opposita: quin potius eiusmodi relationes consequuntur actionem & passionem tamquam ratione fundandi. Actio ergo, quæ in productione effectus interuenit motus, est motus ipse, non in ratione motus, sed vt est influxus agentis, seu vt est ab agente, quod est quid absolutum, ac formaliter distinctum à motu & ipsius termino, atque à passione: passio item est idem motus non in ratione motus, sed vt receptio patientis, vniuersimque passio est alicuius esse receptio, aut in subiecto, aut qua effectus aliquis recipit, finem esse in se ipso: esto producat extra subiectum: quod similiter est quid absolutum, & formaliter distinctum à termino, motu, & actione, & denique à re-

liquis rationibus formalibus aliorum prædicamentorum. Quæ omnia locis citatis latè explicata sunt.

Creatio est suon est propria mutatio tamen vera actio prædicamentalis.

Iuxta hanc ergo sententiam dicendum est, creatione, qua Deus res creatas produxit, non esse quidem mutationem propriè loquendo: eo quòd propriè non sit inter duos terminos, neque in ea detur subiectum, quod de vno termino transeat in alium, quæ duo mutatio propriè dicta requirit: esse tamen influxum realem & absolutum, quo creaturæ ex tempore emanant à Deo, eundemque influxum habere realem identitatem cum creaturis productis, verum ab eis formaliter distingui. Adde tamen, influxum, vt est Dei per eum tamquam per actionem conferentis esse rebus creatis, esse veram actionem de prædicamento actionis existentem in creaturis ipsi tamquam in subiecto, denominationemque Deum ex tempore denominatione extrinseca createm & producentem creaturas. Eundem verò influxum, vt eo creaturæ recipiunt esse, passivèque producunt in rerum natura, esse veram passionem de prædicamento passionis, distinctam formaliter à creatione actiua, & à termino producto, nempe à creatura, quo pacto spectata, creatio passiva dicitur. Quòd sit, vt non solum mutatio & motus rationem induant actionis & passionis, sed etiam omnis vniuersum influxus, ac productio rei essentialiter distinctæ à producente, esto nec motus sit, nec mutatio. Aristoteles autem, quia solum loquebatur de actione, & passione naturalibus, quæ semper sunt coniunctæ cum motu aut mutatione: eo quòd naturale agens producere nequeat nisi ex subiecto præsupposito: mirandum non est, si actionem & passionem, de quibus illi erat sermo, per motum ac mutationem, tamquam per fundamentum rationis formalis talis actionis & passionis, explicauerit.

Creatio an sit creatura.

Quòd si quis petat, vtum cuiusmodi actiua & passiva creatio sit creatura? Dicendum est, esse creaturam, vt creatura id etiam dicitur, quod concreatur, non tamen indigere alia creatione, per quam creetur, sicut enim motus, mutatio, actionesque & passionem rerum naturalium, non producuntur per alias mutationes aut actiones, sed se ipsa comproducuntur vnà cum terminis, vt in Physicis, ac aliàs sepe explicauimus: sic etiam creatio non creatur per aliam creationem, sed se ipsa comproducit, & concreatur vnà cum termino, seu, quod idem est, ad productionem & creationem termini.

Hinc intelliges creationem, quatenus est actio transiens, qua Deus res creatas producit, non esse medium quid inter creatorem & creaturam, quasi detur quid reale, quod neque creator sit, neque creatura, dummodò creatura sumatur latè, vt comprehendit etiam id quod concreatur vnàque cum aliis seu ad productionem aliorum accipit suum esse à Deo. Sicut enim ex eo quòd agentia naturalia producant suos effectus per actiones distinctas formaliter, tam à principiis efficientibus, quàm à terminis, non sequitur dari rationem formalem realem, quæ media sit inter agentia & res productas, quasi detur ratio formalis realis, quæ nec producens sit, nec producta, modò productum sumatur latè, vt comprehendit etiam comproductum: ita etiam in re proposita non sequitur dari medium inter creatorem & creaturam, modò creatura similiter sumatur latè, vt comprehendit etiam concreatum.

Creatura, atque effectus relatio ad creatoris solum distinguitur formaliter à re ipsa creatura.

Quod attinet ad relationem effectus ac dependentia creaturæ ad creatoris, est controuersia vtum distinguitur realiter à creatura. Et quidem Caietan. Petrar. & Capreol. loc. cit. affirmant, distingui realiter: Scot. verò q. 5. citata id negat, asseueratq; solum

Molina in D. Thom.

A distingui formaliter: cum tamen de aliis relationibus idem Scotus dicat, eas distingui realiter à suis fundamentis. Dicendum est nihilominus, omnem vniuersum relationem, atque adeò etiam hanc de qua est sermo, distingui solum formaliter à fundamento. Neque esse aliquod absurdum, accidens aliquod de prædicamento accidentis, & esse verum accidens, & esse nihilominus idem realiter cum substantia, quod nonnulli ex prædictis autoribus ventur alstruere de relatione effectus ac dependentia, quæ immediatè fundantur in substantiis creatis.

ARTICVLVS IV.

Vtrum creari sit proprium compositorum & subsistentium.

Q^Væ hoc articulo notari poterant, dicta sunt articulo primo.

ARTICVLVS V.

Vtrum solius Dei sit creare propria virtute.

DISPVATIO I.

DV^O vobis modis intelligi potest, rem aliquam creare propria virtute. Vno, quasi virtus illa ita sit illi propria, vt non habeat illam acceptam ab alio, & eum hoc apertissimè sit proprium Dei, notissimum est solius Dei esse, iuxta eum modum, creare: neque id est quod in controuersiam hoc loco adducitur. Altero modo intelligi potest rem aliquam creare propria virtute, quasi illi insit suapte natura: eo modo, quo igni conuenit vt sit calidus, animali sentire, & homini intelligere, siue illam acceperit efficienter ab alio, quo pacto cause omnes secunde à prima acceperunt virtutes omnes sibi proprias & connaturales, siue non, quo pacto solus Deus habet vim ad agendum. Atque in hoc sensu in controuersiam vocatur hoc loco, vtum solius Dei sit creare per virtutem hoc modo propriam: an verò id continere etiam possit alicui alteri agenti, quod proinde tamquam agens principale, vt distinguitur contra instrumentale, creet. Quod enim aliquid virtute sibi innata, eoque modo propria efficit, regulariter id efficere tamquam agens principale, vt distinguitur contra instrumentale.

Sensus questionis.

E Illud deinde est notandū, in duplici sensu disputari posse, an creare propria virtute hoc secundo modo sit proprium Dei. Alter est, de facto, ita scilicet vt ad creationem eorū omnium, quæ facta sunt, nulla alia eocurreret causa, à qua fuerint creata, præter Deum. Alter verò, an potuerit Deus efficere creaturam aliquam, quæ propria virtute aliquid crearet.

Ens omne aliud à Deo creatum à Deo.

In priori sensu nullus Catholicorum est, qui dubitet, partem affirmantem esse veram: contrarium verò esset sanè error in fide. Id namq; ex historia ipsa creationis rerum, quæ Genes. 1. habetur, constat. Item ad Heb. 3. *Qui omnia creauit, ait Paulus, Deus est.* Ecclesiastici 18. *Qui vixit in æternum, creauit omnia simi.* In symbolo missæ. *Factorem celi & terre, visibilium. n omnium & inuisibilium.* In Concil. Lateran. 2. cap. *Firmiter*, de summa Trinitate & fide Catholica, *Deus dicitur vnium vniuersorum principium, creator omnium inuisibilium & visibilium, & spiritualium & corporalium, qui sua omnipotente virtute, simul ab initio temporis, vtramque de nihilo condidit creaturam.*

spiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam. Denique id habet communis sensus Ecclesiae. Vnde Damascenus 2. libro fidei orthodoxae capit. 3. *Quicumque inquit, dicunt Angelos conditores esse cuiuscumque substantia, ipsius diaboli sunt, eorum quidem patris. Creatura enim cum sint, non sunt conditores. Omnium vero factor & prouisor, & contentor Deus est solus.* Augustinus 3. de Trinitate capite 8. *Non solum malos, inquit, sed nec bonos Angelos fas est putare creatores.* Et infra: *Sicut in ipsa vita nostra mentem iustificantiem formare non potest nisi Deus, praedicare autem Euangelium extrinsecus, & homines possunt, non solum boni per veritatem, sed etiam mali per occasionem: ita creationem rerum visibilium Deus interius operatur.* Et libro nono super Genesim ad litteram cap. 15. *Angeli, inquit, nullam omnino possunt creare naturam, solus enim vnus cuiuslibet naturae, seu magnae, seu minime, creator est Deus.* Et infra: *Creare naturam tam nullus Angelus potest, quam nec se ipsum.* Et Prosper in libro sententiarum, quas ex operibus Augustini decepit, continenturque ad finem tertij tomj operum Augustini, sententia 146. *Nullus, ait, quamuis minima naturae, nisi Deum, creatorem credi, aut dici licet ab aliquo. Quia etiam si Angeli iussi vel permissi adhibeant operationem suam rebus, quae gignuntur in mundo, tam non sunt creatores animalium, quam nec agricola frugum atque arborum.* Cyrillus praeterea libro 2. contra Iulianum. *O, ait, esse diaboli, qui dicit, Angelos creatuisse aliquam creaturam.* Accedit quod, vt Faber Stapulenlis ad verba Damasceni relata, recte adnotauit, Sancti, inter cetera, hoc etiam videntur argumento ad probandum filium & Spiritum sanctum esse Deum quod creent: ea autem ratio nulla sane esset, si creatura vim ad creandum habere posset: id quod Damascenus verbis illis satis aperte innuit. Accedit, quod ipse Damascenus cum de Angelis dixit: *creatura cum sint, non sunt conditores*: aperte innuit pugnam, aliquid creatorem esse rei alicuius, & creaturam.

Auicenna error circa verum creatorem.

Non defuerunt tamen, qui dixerint, etiam creaturas creasse. Nam praeter quosdam alios Philosophos, Auicenna quarto libro suae Metaph. cap. 9. in eo fuit errore, vt diceret, *Deum immediate solam primam substantiam separata creasse, & ab hac aliam, usque ad ultimam, ab ultima vero creatam fuisse substantiam orbis, & animam illius, & substantiam vero orbis creatam fuisse materiam inferiorum corporum.* Haereticos, qui affirmarunt, aliud a Deo res creasse, articulo primo quaestionis praecedentis, reuulimus.

Si nunc queras, in quo sensu ex paulo ante explicatis, quaerat Diuus Thomas in hoc articulo, vtrum solius Dei sit creare: Respondeo, quaerere in posteriori sensu, in quo non est error in fide asserere, non esse proprium Dei creare propria virtute: quin potius Durandus in 2. distin. 1. quaestione 4. asseuerat. *Quamuis re ipsa nulli rei create communicata sit vis ad creandum, Deum tamen efficere posse creaturam adeo perfectam, vt virtute propria creare possit: non quidem omnia, quae diuina potentia creari possunt (sic enim & se, & infinita alia se ipsa perfectiora, quae Deus sua potentia absoluta creare potest, posset etiam ipsa creare, quod constat esse falsum) sed solum aliqua.*

Argumentatur Durandus 1.

Præcipue rationes Durandi haec sunt. Argumentatur primo, si Deus efficere non posset creaturam, quae virtute propria crearet, id ex eo esset, quod ad creandum virtute propria necessaria esset virtus infinita, quae in creatura esse nequit: sed ad creandum virtute propria necessaria non est virtus

infinita: ergo Deus efficere potest creaturam, quae propria virtute creare potest. Maior manifesta est: tum quia ab aduerfariis ea redditur ratio: tum quia cum data creatura quantacumque virtutis naturalis ad agendum, Deus sine termino possit efficere aliam, ac aliam in duplo, & in quadruplo maioris virtutis, atque adeo quantacumque virtutis infra infinitam: sane si ad creandum necessaria non esset virtus infinita, Deus efficere posset creaturam, quae propria virtute creare posset. Minorem probat Durandus, quoniam si ad creandum necessaria esset virtus infinita, maximè propter infinitam distantiam, quae cernitur inter terminos creationis, nempe inter ens & nihil: & quia qualis est proportio distantiae ad distantiam inter terminos productionis, talis esse debet virtutis ad virtutem causae efficientis, quae rem aliquam ex aliquo termino debet producere, vt aduerfarij affirmant. *At in primis, inquit Durandus, creatio proprie non est inter terminos quod in ea, vt non datur subiectum, ita proprie loquendo, nec terminus a quo, vt supra dictum est. Deinde, esto admitteretur, quod creatur, puta lapidem, & nihil, esse terminos creationis lapidis, sane latitudo, quae est inter eos, nec est maior, nec alia, quam latitudo perfectionis lapidis, quam constat esse finitam: ergo ad creandum propria virtute necessaria non est virtus infinita.*

Possemus nos probare etiam eandem minorem, in primis hoc alio argumento, quod sit hoc loco secundum. Quando virtus est ex ordine & genere eorum, quae producere possunt aliquem effectum, sane vt illum producat, satis est, si vnius ea sit, quod sit tanta, quantum est effectus: si verò sit aequiuoca, satis est quod sit maior & perfectior, neque verò requiritur infinitus excelsus supra effectum: ergo vt creatura aliqua propria virtute creare possit finitum aliquem effectum, non indiget virtute infinita.

Deinde hoc alio, quod sit tertium. Quando Deus aliquid creat, non applicat infinito modo, sed finito, & tuam potentiam infinitam: ea namque de causa neque infinitum multitudine, neque magnitudine, neque perfectione producere potest, quia nequit applicare infinitè vim infinitam, quam habet ad agendum: sed ad producendum, quod virtus infinita finitè applicata producit, satis est virtus finita: quandoquidem influxus in effectum, qui à virtute infinita finitè applicata emanat, est finitus, potestque à virtute finita emanare aequalis, imò maior influxus: si namque Deus influxu vt tria, moueret se solo primum mobile velocitate, vt tria (quod potest sua omnipotentia eo solo influxu & velocitate mouere) sane Angelus sua vi naturali posset illud mouere longè maiori velocitate, vt de facto mouet: ergo ad creandum satis est virtus finita. Vis huius rationis in eo est posita, quod virtus finita, & virtus infinita finitè applicata, aequipollere possunt quoad quantitatem influxus, & actionis in effectum, imò finita poterit interdum superare infinitam, & ob id virtus finita poterit interdum producere, vel tantum, vel etiam maius aliquid, quam producat virtus infinita, certo finitèque modo applicata.

Quarto, argumentatur Durandus. Non minus potest Deus efficere, dum agens naturale producit aliquod accidens, vt accidens illud accipiat illud esse ab agente naturali extra subiectum, Deo suppleto tunc causalitatem subiecti, quam possit efficere, postquam fuerit productum, vt conferretur sine subiecto: sed hoc secundum potest, suppleto & compensando per nouum influxum in genere causae efficientis causalitatem materialem subiecti, imò quotidie id efficit in sacramento altaris

MOLL
IN
D. V

altaris: ergo poterit etiam efficere primum, influendo una cum agente naturali in accidens producendum, componendoque, per suum influxum specialem in genere cause efficientis, causalitatem subiecti. Atqui tunc productio talis accideris esset creatio: quippe cum sit productio illius de nihilo, id est, non de aliquo tamquam de subiecto: ergo agens naturale virtute propria poterit creare.

Quinti. Postremo possumus ita argumentari. Quando ex speciebus sacramentalibus generatur aliquid, vel actione caloris nativi in stomacho, vel aliqua alia ratione, producitur de nouo materia prima rei, quae modo generatur: quippe cum genitum illud materia consistat, ea vero, quae fuit in pane ante consecrationem, desierit esse per consecrationem & transubstantiationem substantiae panis in corpus Christi sub illis speciebus: sed productio illa est creatio, vel certe creationi aequipollens: ad quod materia illa non producatur de aliquo tamquam de subiecto, in quo recipitur: quin potius illa sit primum subiectum, tam formae eius, quod generatur, quam accidentium ipsius: neque producitur ab alio, quam ab agente naturali, quod corrumpit species, ex eisque non secus generat rem illam, ac eam generaret ex pane, si tunc esset sub eisdem speciebus: ergo agens naturale creare potest propria virtute.

Creare propria virtute nulli rei, quae non sit Deus, potest conuenire.

His non obstantibus amplectenda nobis est contraria sententia, quae dicit, nulli rei, quae non sit Deus, conuenire posse vim creandi propria virtute. Ea est D. Thomae hoc loco ac alibi, & communis Scholasticorum, eam sequuntur Aegidius quodlib. 5. q. 1. Henricus quodlib. 4. quaest. vltima, Scotus in 4. dist. 1. quaest. 1. Ochamus quodlib. 2. quaest. 9. & in 2. dist. 1. quaest. 7. Gabriel ibidem quaest. 4. & plerique tam ex D. Thomae & Scoti sectatoribus, quam ex secta Nominalium. Imo & Patres eam communiter amplectuntur: ut ex eorum testimoniis supra relatius constat, in eademque est Magister in 4. dist. 5.

Eandem probat D. Thomas hoc loco hac argumentatione. Effectus vniuersaliores in causis vniuersaliores sunt reducendi: sed esse, seu ens, est effectus vniuersalissimus: producereque ens, non quatenus tale ens est, sed quatenus ens, est creare: ergo solius primae, & vniuersalissimae causae, quae est Deus, est creare.

In maiori intelligit D. Thomas, effectus vniuersaliores in praedicando reducendos: esse in causis vniuersaliores, non in praedicando, sed in essendo & causando: ut ens, effectus vniuersalissimus in praedicando, reducitur in Deum, qui est causa vniuersalissima, non in praedicando, sed in essendo & causando. In eadem autem maiori, atque in minori, loquitur D. Thomas de productione effectus, non quocumque modo, sed per se, iuxta sensum explicatum artic. 2. quaest. 1. praecedentis, hoc est, non ex aliquo in quo praesertim ratio eius, quod producitur, producere autem hoc modo ens, est creare, quia est producere ens, ex nihilo, ut ibidem explicatum est: atque hoc pacto vult D. Thomas, producere ens, esse effectum proprium Dei, neque negat causas secundas attingere ens alio modo: quo modo si rationem D. Thomae intelligas, cessant multae ex obiectionibus Scoti, quibus eam in 4. dist. 1. quaest. 1. impugnat, quas Caietanus hoc loco, Ferrariensis 2. contra gentes, cap. 21. & Capreolus in 4. dist. 1. quaest. 3. soluere nituntur.

Obsertia tamen, mitiorem propositionem D. Thomae non videri vniuersim veram, producere namque per se animal, quia animal, aut viuens quia viuens, iuxta sensum explicatum, non reducitur in

A causam aliquam vniuersalem in essendo & causando, sed causas particulares sunt, quae producendo ex semine animalia sibi similia, producunt per se animal: quippe cum producant illud ex non animali, cum semen animal non sit. Quod si quis dicat propositionem D. Thomae intelligendam esse de causa vniuersali, siue in praedicando, siue in causando, animalque in communi produci per se ab animali, & viuens a viuente. In primis sectatores D. Thomae non sic eam exponunt. Deinde propositio eo modo exposita non inseruit instituto D. Thomae: cum quia animal per se producitur etiam a non animali: nempe a sole, qui ex non animali producit animal, quando ex putredine vermem aut murem producit: tum vel maxime, quia ut propositio illa inseruiat instituto D. Thomae, sic est intelligenda, ut effectus vniuersalis per se solum producatur a causa vniuersali, non vero a causis particularibus: alioquin ex illa non sequitur solum causam vniuersalissimam, quae est Deus, producere per se ens, quia ens est, atque ad eam solum illam creare, non vero causas particulares: In instantia vero contra illam adducta, non solum animal in communi generat per se animal, iuxta sensum explicatum, sed etiam animalia particularia, quae sunt causae particulares animalis. Quare existimo propositionem D. Thomae in solo ente in commune veram esse. Id vero ex eo provenire, quod propter suam maximam vniuersalitatem, ut producatur per se, necesse est, ut producatur ex nihilo: quod longe maior virtus requiritur, quam ad producendum ex aliquo subiecto, neque minor sufficit, quam quae est in prima causa.

B Prætermissis vero aliis rationibus, quas Scotus & alij ad probandam eandem sententiam conficiunt, potissima inter omnes est illa, quam tangit D. Thomas hoc loco in responsione ad tertium, & quam nos quinto loco latius proposuimus, ac explicauimus quaest. 7. quia scilicet ad producendum ex nihilo requiritur virtus infinita, non quaecumque, sed illimitata, quae soli Deo optimo maximo potest conuenire: addendo confirmationem, quam illi adiunximus. Nempe quod cum tam multae, tam praeclarae, ac tam magnae vires ad agendum, & in substantiis incorporeis, & corporeis a Deo condita sint, nullaque earum, vel materia prima, quae tam exigua est entitatis ac perfectionis, vel quancumque aliam rem, siue parua, siue magna entitatis, creare possit, ut Catholici omnes Doctores, etiam Durandus ipse, consentunt: signum magnum, ne dicam euident, est solius Dei proprium esse condere res de nihilo, idque ceteris rebus supponere, in quod agant, atque de eius potentia suos effectus educant, quasi quemadmodum solius Dei est a nullo alio pendere in suo esse, ita proprium sit ipsius, ut operetur independentem a fundamento & subiecto aliquo praesistente: quod influxum actionemque ipsius suscipiat. Logo rationem praecipuam loco citato, ne inutiliter hoc loco repetatur. His accedit, quod res omnes create non nisi per potentias accidentales, quas habent essentis, substantisque suis superadditas, immediate operantur, nec immediate attingunt tamquam effectus nisi accidentis, & per accidentia substantias, ut inductione patet: accidentia autem omnia praeuium exigunt subiectum, in quo sint tamquam in fundamento, de cuius potentia vltiores effectus substantiales producant.

C Ad primum ergo argumentum Durandi concessa maiori, neganda est minor. Ad probationem vero dicendum est, non esse illam rationem, quare ad creandum necessaria sit virtus infinita in agente, neque

D nos quinto loco latius proposuimus, ac explicauimus quaest. 7. quia scilicet ad producendum ex nihilo requiritur virtus infinita, non quaecumque, sed illimitata, quae soli Deo optimo maximo potest conuenire: addendo confirmationem, quam illi adiunximus. Nempe quod cum tam multae, tam praeclarae, ac tam magnae vires ad agendum, & in substantiis incorporeis, & corporeis a Deo condita sint, nullaque earum, vel materia prima, quae tam exigua est entitatis ac perfectionis, vel quancumque aliam rem, siue parua, siue magna entitatis, creare possit, ut Catholici omnes Doctores, etiam Durandus ipse, consentunt: signum magnum, ne dicam euident, est solius Dei proprium esse condere res de nihilo, idque ceteris rebus supponere, in quod agant, atque de eius potentia suos effectus educant, quasi quemadmodum solius Dei est a nullo alio pendere in suo esse, ita proprium sit ipsius, ut operetur independentem a fundamento & subiecto aliquo praesistente: quod influxum actionemque ipsius suscipiat. Logo rationem praecipuam loco citato, ne inutiliter hoc loco repetatur. His accedit, quod res omnes create non nisi per potentias accidentales, quas habent essentis, substantisque suis superadditas, immediate operantur, nec immediate attingunt tamquam effectus nisi accidentis, & per accidentia substantias, ut inductione patet: accidentia autem omnia praeuium exigunt subiectum, in quo sint tamquam in fundamento, de cuius potentia vltiores effectus substantiales producant.

E Ad primum ergo argumentum Durandi concessa maiori, neganda est minor. Ad probationem vero dicendum est, non esse illam rationem, quare ad creandum necessaria sit virtus infinita in agente, neque

F Ad primum ergo argumentum Durandi concessa maiori, neganda est minor. Ad probationem vero dicendum est, non esse illam rationem, quare ad creandum necessaria sit virtus infinita in agente, neque

Ad primum argumentum parte opposita.

neque eam reddidisse D. Thomam, in quo Durandus, Scotus, & plerique alij decepti sunt: sed quoniam maius est, maiorque virtus requiritur ad producendum effectum aliquem finitum ex nihilo, quam ad producendum illum eundem ex subiecto, quantumcumque potentia illius subiecti elongata sit ab actu illius effectus propter contraria impedimenta, aut aliam causam similem: quare cum ad producendum effectum de potentia subiecti elongata in infinitum ab actu illius effectus, necessaria sit in causa agente virtus infinita: fit, ut ad producendum eundem, vel quemcumque alium effectum de nihilo, necessaria sit etiam in causa virtus infinita, ut illa quæst. 7. proposita latè deduximus. Itaque causa quare ad creandum rem finitam necessaria sit virtus infinita in causa efficiente, non est latitudo perfectionis rei producendæ, quæ finita est, sed modus eam producendi de nihilo, nullòve præsupposito subiecto: qui modus potentiam, perfectionemque infinitam ac illimitatam ad certam speciem, in causa efflagrat.

Ad secundam.

Ad secundum dicendum est, antecedens esse verum de virtute & causa, quæ producere potest effectum præsupposito subiecto, de cuius potentia passiva illum educat: secus autem de virtute & causa, quæ producere illum possit ex nihilo: hæc enim rationem modi producendi, necesse est infinito intervallo superare effectum producendum. Sanè, si argumentum vim haberet, probaret etiam potentias naturales, quas Deus de facto condidit, posse producere de nihilo suos effectus, quod & falsum est, & nullus Catholicorum concedit.

Ad tertiam.

Ad tertium dicendum est. Quamvis Deus, cum rem finitam creat, nõ applicet suam virtutem, quam infinitam ad agendum habet, infinite, sed finite: ut tamen ab ea emanet qualitas, seu modus influxus, qui ad producendum ex nihilo est necessarius, requirit, ut ea in se infinita sit: quoniam nulla finita, imò nec infinita, si ad certam speciem esset limitata, ut sunt omnes creatæ, ad id sufficeret. Vnde ad argumentum in forma, concessa maiori, ad minorem dicendum est illam esse veram, quando causa infinita finite applicat suam virtutem ad influendum influxu eiusdem rationis, & speciei cum influxu causa finita, ut quando applicat suam virtutem ad producendum ex subiecto & materia effectus eiusdem rationis cum his, quos causa secunda possunt efficere, ut ad calefaciendum, aut movendum secundum locum corpora: secus autè quando finite applicat suam virtutem ad influxum alterius rationis, sibi que proprium, siue ratione modi, quia producit nullo præsupposito subiecto, qui effectus proprius est primæ causæ, virtutisque illimitatæ, ut ostensum est, siue ratione rei productæ, quia producit effectum supernaturalem, ut gratiam, lumen gloriæ, &c. Licet ergo quoad intentionem influxus, tantus possit emanare à causa secunda, quam Deus creavit, aut potest creare, quantum emanat à sola causa prima applicante finite suam virtutem ad actionem, aut effectum sibi proprium, non tamen potest emanare quoad qualitatem, & speciem influxus. Atque ita cessant, quæ adducuntur in probationem minoris, quæ omnia solum habent vim comparatione influxuum eiusdem rationis ac speciei. Sanè si argumentum vim haberet, eodem probari posset, nullam esse rationem influxus & effectus, qua Deus non posset efficere proprium effectum alicuius causæ secundæ, quam crearet.

Ad quartam.

Ad quartum concedendum est totum. Neque enim negamus, si suppleat Deus causalitatem sub-

iecti per suum influxum in genere causæ efficientis, per quem vnà cum causa secunda influat in effectum proprium ipsius secundæ causæ, faciaturque illum existere extra subiectum, causam secundam per suam virtutem naturalem posse vnà cum Deo producere effectum illum de nihilo, atque adeò partialiter vnà cum Deo illum creare. Exempli gratia, non negamus, si Deus influat vnà cum igne ad producendum calorem, compenstetque per suum influxum particularem causalitatem subiecti, atque adeò efficiat calorem illum independentem à subiecto, non negamus, inquam, eo supposito, ignem producere posse extra subiectum eum calorem, quem in subiecto produxisset, si adfuisset subiectum, Deusque reliquisset res suis naturis. Ignem namque producere eo modo calorem, est virtute, quantum est ex se, producere illum ex subiecto, dependenterque à subiecto: quandoquidem Deus sua peculiari & propria virtute efficienter compenstat concursum, causalitatemque subiecti. Dixi, causam secundam tunc partialiter creare: quoniam non aliter potest Deus supplere, compenstareque causalitatem illam, quam efficienter per particularem ac sibi propriam influxum in effectum. Quòd fit, ut si causa secunda productura sit effectum extra subiectum, Deus aliter, quam per solum concursum generalem, debeat efficienter concurrere ad eum effectum producendum, ac proinde, ut non sola causa secunda sit particularis causa illius creationis, sed etiam Deus. Imò verò productio illa, non ex influxu causæ secundæ, sed ex influxu causæ primæ habet, quòd fit creatio. Quæ omnia non satis aduertisse videretur Durandus loco citato.

Illud obiter admonerem hoc loco. Cum materia prima, ut conferuetur, pendeat naturaliter à forma, ita nimirum, ut si denudata omni forma substantiali relinqueretur suæ naturæ, continuò in nihilum evanesceret: cum item annihilatio præsupponat rem in nihilum redigendam existere ante annihilationem: sanè ex eo quòd concederetur rem aliquam creatam vi sua naturali concurrere posse ad annihilationem alicuius corporis, non sequeretur simili modo còcurrere posse ad creationem. Etenim actio rei creatæ, quæ virtute propria efficienter causaret eam annihilationem, haberet subiectum præexistens in quo reciperetur, quòd de creatione dici non potest: & cum res creata efficere posset separationem formæ substantialis à materia, vel per extinctionem aut extractionem earum dispositionum, à quibus vnio talis formæ cum materia pender, vel etià per extractionem ipsiusmet formæ, quasi per impullum, & motum localem, mirandum non est, si concedatur, Angelum, aut aliam creaturam expellere posse formam substantialem à materia, non relinquendo in ea dispositiones ad aliam formam, in eumque modum, relinquente Deo res omnes suis naturis, efficere propria virtute annihilationem totius compositi, aut certè efficere eam partialiter, expellendo formam substantialem à materia, Deoque relinquente materiam suæ naturæ, atque denegante concursu suum, ut in eam introduceretur, producereturque alia forma.

Ad quintum prætermisissis aliis opinionibus, quæ ad quatuor suo loco ostenduntur esse falsæ, dicendum est, materiam illam tunc reproduci, ac supponi accidentibus & formæ substantiali rei generandæ à solo Deo, non verò à causa secunda, ut suo loco latius ostenditur.

DISPV

DISPUTATIO II.

*Virum creatura, saltem tamquam instrumen-
tum, posse diuina potentia attingere
creationem alicuius rei.*

Magistri
aliorum
quorundam
sententia.

Suadetur
primò.

Secundò.

Tertiò.

Creatura no
que ut in-
strumentum
creare po-
test.

Instrumentum
non necessè est
ut per ali-
quid sibi pro-
prium opere-
tur dispositi-
uè ad effectum
principalis
agentis.

Magister in 4. dist. 5. §. vltimo affirmat. Eam-
dem sententiam secutus est D. Thomas in 4.
quæst. 1. artic. 3. quæstiuncula 3. ad quartum, & in
2. dist. 1. quæst. 1. artic. 3. & Gabriel in 4. dist. 1. q. 1.
Suaderi autem potest primò. Quoniam non minor
virtus necessaria est ad efficiendam incarnationem,
quam ad creandum: sed creatura virtute diuina po-
test tamquam partialis causa efficienter attingere
incarnationem, imò videtur ad illam beata Virgo
de facto fuisse cooperata: ergo diuina virtute poterit
creatura tamquam instrumentum Dei attingere
alicuius creationem.

Secundò, sacerdos tamquam minister Christi per
verba consecrationis attingit efficienter transub-
stantiationem panis & vini in corpus & sanguinem
Christi: sacramenta item nouæ legis, & ministri, à
quibus conficiuntur & applicantur, attingunt effi-
cienter productionem gratiæ, & remissionem pec-
catorum: sed ad hos omnes effectus non minor vir-
tus requiritur, quam ad creandum, nec creatio diffi-
cilior est, aut admirabilior effectus, quam illi alij:
ergo creatura diuina potentia attingere potest crea-
tionem tamquam Dei instrumentum.

Tertiò, ignis inferni corporeus diuina potentia
torquet res spirituales, ac dæmonibus, animabusque
damnatis segregatis à corpore trisittiam spiritua-
lem tamquam instrumentum diuinæ iustitiæ impri-
mit: sed id non minus difficile est, quam creare, ne-
que minus est supra naturam ignis corporei, quam
sit supra naturam nobilissimam alicuius creaturæ
creare: ergo creatura virtute diuina poterit tam-
quam Dei instrumentum attingere creationem.

Contraria sententia est D. Thomæ hoc loco, &
ferè omnium, quos disputatione precedente dixi-
mus affirmare creaturam propria virtute non posse
creare. Eam probat hic D. Thomas, quoniam causa
instrumentalis non participat actionem causæ supe-
rioris, nisi quatenus per aliquid sibi proprium ope-
ratur dispositiue ad effectum principalis agentis: sed
creatura per id, quod est sibi proprium non potest
operari aliquid dispositiue ad effectum, qui per crea-
tionem producit: ergo neque instrumentaliter
virtute Dei potest creare. Maiorem probat, tum
exemplo securis, quæ scindendo lignum, quod ha-
bet ex sua propria forma, illud figurat forma scami-
ni, quæ est effectus proprius principalis agentis: tum
etiam quia si instrumentum nihil efficeret secun-
dum id, quod sibi est proprium, frustra adhiberetur
ad agendum, neque oporteret esse determinata in-
strumenta ad certas & determinatas actiones: Mi-
norem probat, quoniam id, quod producit per
creationem, debet produci ex nihilo: quo fit, ut ni-
hil detur, quo creatura, per id quod sibi est pro-
prium, possit disponere ad effectum creationis.

Ratio hæc multis impugnat ab Scoto in 4.
dist. 1. q. 1. quibus profectò sectatores D. Thomæ
agrè satisfaciunt. Et quidem maior illa propositio,
mihi etiam non videtur vniuersum vera: primò quia
in securi, aut ferræ, aliisque instrumentis artiũ, nulla
videtur esse vis efficiens, qua scindant, cooperen-
tũque vnà cum arte, nisi fortè grauitas, quæ quan-
do ferræ sursum mota scindit, nihil cooperatur, sed
potius impedit, solum verò cooperatur, quado scin-
dit mota deorsum, reliqua autem vis ad agendum

A imprimatur ei ab artifice, aut ab alio eam mouente,
id quod in hunc modum ostendo. In primis duri-
ties, quæ est in ferræ, eò quod ferrea sit, nõ est qua-
litas efficiens, sed resistens, quia namque durities ferri
plus resistit, quam durities ligni, imperũque ac vis
impressa ferræ superat resistantiam, qua durities li-
gni resistit, inde est, quod ferræ scindit lignum, du-
ritie ferræ nihil omnino agente, sed superante dum-
taxat resistantiam, qua durities ligni resistebat (id
quod necessarium erat, ne vis impressa ferræ depel-
leret potiùs partes à ferræ, quam à ligno) & sola vi
ab artifice impressa ferræ depellente, ac extrahente

B partes ligni. Deinde forma ferræ, quoad dentes il-
los, non est qualitas efficiens, sed solum inferuit scis-
sioni, quatenus vnusquisque dens, modicum quid
atingit, quod facillè superatur à vi impressa, & ob
id facillè extrahitur, atque alio ac alio dente succe-
dente faciliùs per partes extrahuntur ramenta illa
ligni, quam si vis imprimeretur simul portio ma-
ximæ. Denique acumen tam ferræ, quam gladij, aut
cuiusvis alterius instrumenti, non est qualitas effi-
ciens, sed solum inferuit scissioni, quatenus quò acu-
men est maius, tantò instrumentum minorem par-
tem rei scindendæ attingit, quæ proinde minus resis-
tit scissioni, faciliùsque superatur à vi impressa in-
strumento. Quando verò instrumentum est obtu-
sissimum attingit maiorem partem rei scindendæ, quæ
proinde plus resistit, difficiliùsque superatur à vi,
quàm agens impressit instrumento, eaque de causa
difficiliùs efficitur, scissio. Non ergo est necesse in-
strumento inesse vim propriam, quæ dispositiue co-
operetur ad effectum principalis agentis, sed satis
est vim solam à principali agente illi impressam
operari, in instrumento quæ esse meliores, accommoda-
tioresque qualitates seu dispositiones, vt vis ab
agente principali impressa melius operaretur, & suũ
effectum consequatur, vt de ferræ, aliisque artiũ
instrumentis explicatum est: durities namque, acu-
men, & forma ferræ quoad dentes, solum sunt di-
spositiones, sine quibus vis impressa ferræ ab agen-
te principali, aut non scinderet, aut non æquè bene,
non verò sunt qualitates efficienter concurrentes,
vt explicatũ est: neque ostenditur quippiam aliud,
quod ferræ proprium sit, efficienterque ad scis-
sionem concurrat.

C Secundò non videtur vera eadem maior, quoniam
quando artifex per ferram scindit lignum, vt
illud modo aliquo figuret, non solum forma, sed
etiam scissio, quæ ad figurandum ordinatur, est ef-
fectus artificis, atque artis, quippe cum ars non so-
lum modum formæ inducendæ, sed etiam modum
scindendi, vt illa inducatur, præscribit, quò fit, vt
non solum forma, quæ in lignum inducitur, sed etiã
scissio ad illam inducendam sit effectus principalis
agentis, & cum ferræ nihil ad scissionem operetur
dispositiue, quod sit scissione prius, efficitur etiam,
vt ad hoc quòd instrumentum participet actionem
principalis agentis, necesse nõ sit, vt instrumentum
operetur aliquid prius dispositiue.

D Confirmatur hæc ratio, quoniam nihil omnino
est in effectu, quod sit ab instrumento, & non ab
artifice, quin potiùs scissio ipsa, forma, quæ induci-
tur, & totus vniuersum effectus, & est ab artifice & à
ferræ, totalitate effectus, vt vocant, ab artifice qui-
dem, vt ab agente principali mouente ferram, & per
impulsũ eam ad opus applicante, & à ferræ tam-
quam ab instrumento. Ex quibus concluditur in-
strumentum nihil prius operari dispositiue. Quòd
si dicas, operationem præuiam instrumenti, quam
D. Thomas hoc loco exigit, elici quidem simul tem-
pore

E Confirmatur hæc ratio, quoniam nihil omnino
est in effectu, quod sit ab instrumento, & non ab
artifice, quin potiùs scissio ipsa, forma, quæ induci-
tur, & totus vniuersum effectus, & est ab artifice & à
ferræ, totalitate effectus, vt vocant, ab artifice qui-
dem, vt ab agente principali mouente ferram, & per
impulsũ eam ad opus applicante, & à ferræ tam-
quam ab instrumento. Ex quibus concluditur in-
strumentum nihil prius operari dispositiue. Quòd
si dicas, operationem præuiam instrumenti, quam
D. Thomas hoc loco exigit, elici quidem simul tem-
pore

F Confirmatur hæc ratio, quoniam nihil omnino
est in effectu, quod sit ab instrumento, & non ab
artifice, quin potiùs scissio ipsa, forma, quæ induci-
tur, & totus vniuersum effectus, & est ab artifice & à
ferræ, totalitate effectus, vt vocant, ab artifice qui-
dem, vt ab agente principali mouente ferram, & per
impulsũ eam ad opus applicante, & à ferræ tam-
quam ab instrumento. Ex quibus concluditur in-
strumentum nihil prius operari dispositiue. Quòd
si dicas, operationem præuiam instrumenti, quam
D. Thomas hoc loco exigit, elici quidem simul tem-
pore

pore ab agente principali, nihilominus, quatenus proficiscitur ab instrumento, esse priorem seipsa, quatenus est ab agente principali, ut hoc loco dicitur videtur Caietanus. Contra hoc ita argumentor. Instrumentum non mouet, nisi motum, & applicatum a causa principali: ergo prior est motio a causa principali, quam ab instrumento; aut certe non est posterius a causa principali. Accedit, commune esse Philosophorum proloquium, quando causa principalis, ac superior concurret simul cum inferiori, non prius attingi effectum ab inferiori, quam a superiori, imò Scotus & Caietanus dicere videntur, attingi prius a superiori, ut ex iis quae quaest. 14. artic. 3. diximus constat.

Tertio non videtur vera eadem maior, quoniam in exemplo a D. Thoma in hoc articulo adducto, quando aer per virtutem receptam ab igne producit ignem, aut aqua per calorem receptum ab igne calefacit, vel aer per lumen receptum ab igne mentaliter producit lumen in pariete, nihil praeui operantur, maxime aqua, quando instrumentaliter calefacit, & aer quando per lumen receptum instrumentaliter illuminat, ergo ut instrumentum aliquid producat, necesse non est, per aliquid sibi proprium, prius aliquid dispositiuè operari, sed satis est, si per solum influxum, ac virtutem ab agente principali receptam immediatè producat effectum, eoque pacto dicere quis posset, creaturam a Deo per suum influxum eleuatam posse instrumentaliter creare, non secus ac Caietanus affirmat, humanitatè Christi similiter a Deo eleuatam instrumentaliter, non solum ad modum causarum moralium, attingisse efficienter miracula. Similique modo sacramenta nouae legis, ministrisque a quibus illa efficiuntur & applicantur attingere efficienter productionem gratiae. Hoc loco reuoca in memoriam duo illa genera instrumentorum, de quibus quaest. 8. artic. 1. disputatione vltima locuti sumus, discriminèque, quod inter illa constituitur: inferuiet namque id non parum ad haec melius intelligenda.

Pars illa ergo ratio, qua probari potest conclusio proposita, est: quoniam ut aliquid immediatè creetur, ac producat ex nihilo, necessaria est in eo virtus infinita, ut disputatione praecedente ostensum est in instrumento autem, neque per potentiam diuinam esse potest virtus infinita: quod sit, ut nec instrumentaliter creatura vlla creare possit. Confirmari potest haec ratio, quoniam, omne id per quod creatura eleuari potest a Deo ad operandum instrumentaliter, est quid creatum formaliter existens in creatura: sed nulla creatura potest creare suapte natura atque virtute propria: ergo etiam nulla creatura eleuari potest a Deo ad creandum immediatè tamquam instrumentum ipsius.

Ad primum ergo argumentum in contrarium, concessa maiori, neganda est minor. Ut enim, quamuis agens naturale producere possit accidens, efficere tamen non potest, quidem tamquam instrumentum Dei, ut sit sine subiecto, quia potius quod accidens, ab agente naturali productum, extra subiectum existat, a solo influxu particulari Dei prouenit supra ipsius naturam, quo illi efficienter confertur idem esse independentè a subiecto, facitque proinde illud in seipso existere: ita etiam, quod natura humana Christi (quae sibi ipsi relicta existere debebat in proprio supposito) dependeat ad alienum Verbi diuini, illique quasi inexistat, prouenit a solo influxu totius gloriosissime Trinitatis, quo illi altissimo quodam, admirandoque modo, efficienter

A confert illud idem totum ipsius esse, sed dependenter, supra id quod natura ipsius habet, ad Verbum diuinum. Influere autem illi intimè, hoc altissimo ac stupendo modo, illud idem esse, supra id quod natura ipsius habet, solius est Dei virtutè que est conferre illud nullo praesupposito subiecto (ut tertia parte quaest. 3. artic. 1. dicebamus) eò quod totum intimè nouo modo illi conferat, longè excellentiori & altiori modo, quam si illud ipsum ex nihilo procrearet. Quo loco obserua, adorandissimam Trinitatem per influxum creationis, saltem sine nouitate essendi perpetuò conferre materiae & animae Christi esse naturale, quod habet, & simul etiam longè excellentiori, mirabiliorique influxu, perpetuò intimè illis influere illud, idem esse dependens ad Verbum diuinum, supra id, quod esse illius materiae & animae sacratissimae suapte natura habent. Beata ergo Virgo concurret quidem ad generationem humanitatis Christi, atque adeò ad generationem Christi, quae ex vnione materiae cum forma in vtero ipsius sacratissimo resulauit, non verò ad actionem assumptionis humanitatis, partiumque illius, ex qua actione & assumptione pendens fuit, ut ex vnione illa animae cum corpore generationis Christi qui simul Deus esset & homo, resularet, atque adeò ut beata Virgo esset mater Dei, ut tertia parte latè explicauimus.

Ad secundum dicendum est, sacerdotem, formam consecrationis, & sacramenta nouae legis, esse quidem instrumentales causas illorum effectuum instar causarum moralium, non verò instar causarum naturalium; quidquid Caietanus & alij dixerint, quod suo loco explicabitur, ac ostendetur, similique modo rem creatam diuina virtute esse posse causam creationis modo morali, ut si Deus contingeret propter preces Christi, aut alicuius alterius iusti creare hunc vel illum Angelum, aut hanc vel illam creaturam corpoream: tunc enim Christus, quoad humanitatem, aut pura creatura, esset moralis causa creationis. Quod autem negamus est, creaturam modo causarum naturalium vlla ratione attingere posse creationem.

Ad tertium, concessa maiore, ad minorem ita respondendum est, licet uterque effectus sit supra naturam causarum secundarum: attamen cum ignis verè torqueat, & cruciet hominem corpore & anima constantem, imprimendo corpori calorem, eoque distulendo complexionem, constitutionemque naturalem illius, atque ea via dolorem ac sensationem inferendo, concurrente simul sensu externo ad illius doloris perceptionem, cum deinde concurrente sensu interno, & appetitu sensitivo, nec non intellectu & voluntate, afflictionem, tristitiam, & angorem maximum in appetitu sensitivo & voluntate faciat, profectò cum Deus suppleret possit influxum potentiarum, & effectuum intermediorum, poterit influendo simul cum igne immediatè in intellectum & voluntatem animae separatae, eòdem effectus in illis efficere, quos ignis efficeret, si talis anima vnita esset corpori, ignisq; produceret prius calorem in corpore, eoque mediante ceteros effectus, quo usque effectum illum intellectus & voluntatis attingeret; atque ita poterit influendo per suum influxum particularem, non quidem in ignem, sed in intellectum & voluntatem damnati, eleuare ignem corporeum, ut immediatè in intellectum & voluntatem animae separatae sua propria virtute producat partialiter eundem illum effectum, quem afflictionem, tristitiam, & angorem vocauimus: quem per intermedios effectus, si anima vnita

MOLL
D. V

Ad primum
argumentum
partu aduer
sa.
Accidens ut
sine subiecto
existat, solum
Deus potest
efficere.

Incremen
nem sicut
nisi quia
ta est ma
secunda
cooperari

Ad secun
Sacramen
tosa legi
moda mor
li, non cre
naturalis
causa p
tia.

Ad tertiu

Sacu
D. 78.

Legi
m quo
deuere
animam
naturam
quae.

Ter

Dile

ARTICVLVS VI.

Utrum creare sit proprium alicuius persone.

CONCLUSIO est. Creare est commune toti omnipotentissima Trinitati, & non proprium alicuius persone. Probatum primo ex Concilio Lateranensi cap. Eiusdem, de summa Trinitate & fide Catholica, ubi de tribus personis diuinis dicitur: *Consustantiales & coequales, coimpotentis, unum uniuersorum principium, creator omnium, inuisibilem & uisibilem, &c.* & cap. Damianus, subiungitur: *Nos autem, sacro approbante Concilio, credimus & confitemur, quod una quaedam res est incomprehensibilis quidem, & inestimabilis, que ueraciter est Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Tres simul persone, ac sigillatim qualiter earumdem, & ideo in Deo Trinitas est solum modo, non quateritas: quia qualitas personarum est illa res, uidelicet substantia, essentia, siue natura, que sola est uniuersorum principium, prater quam alium inueniri non potest.* Hactenus Concilium illud. Idem habetur in Concilio Toletano VI. cap. 1. & in Concilio Toletano XI. in confessione fidei, de tribus personis diuinis dicitur: *Nullam sine alia, uel exiisse, uel quippiam operatum esse aliquando creditur. Inseparabiles enim inueniuntur, & in eo quod sunt, & in eo quod faciunt.* Hec Concilium illud. Et in epistola Agathonis Papae, que habetur in sexta Synodo actione quarta: *Confitemur, inquit Papa, sanctam & inseparabilem Trinitatem, id est, Patrem & Filium & Spiritum sanctum, unius esse Deitatis, unius nature & substantia, siue essentia, unius eam predicamus & naturalis uoluntatis, & uirtutis, operationis, dominationis, maiestatis, potestatis, & gloria.* In synodica suggestione 125. Episcoporum, que in eadem actione continetur, & tanquam Catholica fides, a toto Concilio actione 17. suscipitur, de Patre, Filio, & Spiritu sancto sequens habetur sententia. *Quorum una essentia, una natura, una eternitas, una potestas, unum imperium, una gloria, una adoratio, una essentialis eiusdem sancta, & inseparabilis Trinitatis uoluntas, & operatio, que omnia condidit, dispensat, & continet.* Dionysius praterea 2. cap. de diuinis nominibus: *Nisi totam, inquit, diuinitatem, uitam esse dixerint, quomodo uerum est, sacrum Verbum quod dixit, sicut Pater suscitauit mortuos, & uiuificauit, ita & Filius, quos uult uiuificat.* Et praterea Spiritus est qui uiuificat: Et infra: *Pulchrum quoque, & sapiens in tota diuinitate (hoc est, in tribus personis) laudatur, utique lux, & quod Deum facit, & causa.* Et paucis interiectis: *Summatim quidem, ut cum dicunt (Scriptura nempe) omnia ex Deo, latius autem & fufius, ut cum ait quidam, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt: & illud, omnia in ipso constant: & emittit Spiritum tuum & creabuntur.* Atque ut aliquis summatim dicat: *Cum diuinum Verbum ipsum dixit: Ego & Pater unum sumus: & omnia quecumque habet Pater mea sunt: & omnia mea tua sunt, & tua mea.* Et rursus: *Omnia, que sunt Patris, eius etiam sunt omnia, diuino Spiritui communiter & coniuuncte tribuit diuina opera, uenerationem, primam, perpetuamque causam optimorum donorum, ac munerum tributionem.* Neminemque eorum, qui in diuinitate Scripturis, non deprauata, corruptaque intelligentia, edocati sunt, contradiendum esse arbitror, quin omnia, que Deo digna sunt, in tota diuinitate insint. Et infra connumerans, que coniuuncta sunt & communia totius diuinitatis, addit: *Quibus adduntur ea, que causa rationem habent omnia.* Et Augustinus, cum alias sepe, tum 1. de Trinitate, cap. 4. & 5. docet, tres personas diuinas

Creare commune est toti Trinitati.

Primum D. Thomae hoc loco argumentum.
Solutio.
Secundum D. Thomae.
Solutio.
Tertium.
Dilatatio.

Primum argumentum D. Thomae hoc loco est huiusmodi. Ex Aristotele 2. de anima, perfectum est, quod potest facere sibi simile: sed creatura immaterialis sunt perfectiores creaturis materialibus: cum ergo creaturae materiales possint alias efficere sibi similes, creaturae etiam immateriales producere sibi similes etiam poterunt: at non aliter, quam ex nihilo: ergo possunt creare.

Ad hoc argumentum, praetermissa D. Thomae responsione, dicendum est, propositionem illam Aristotelis, perfectum est, quod potest sibi simile producere, intelligendam esse de uiuentibus corruptioni obnoxiiis, non enim statim possunt generare uiuentia sibi similia, sed solum cum ad statum perfectum perueniunt, ut experientia ipsa docet. Quod autem generare possint sibi similia, supponit imperfectiorem in ipsorum natura, nempe constare materiae, ex qua praesupposita, ut possunt generare, sic generari, atque corrupti possunt. At uero quod uiuentia immaterialia, ut sunt Angeli, generare non possint sibi similia, ex eorum perfectione prouenit, quia scilicet sunt simplicia, materiaeque expertia, eaque de causa non habent partem, aut aliquid sui, ex quo sibi similia producant, eaque de causa attingi nequeunt a causa secunda, qua non agit nisi in subiecto praesistente, de cuius potentia educat effectum, sed solum attingi possunt a causa prima, quod ad eorum maximam nobilitatem spectat. Ex eodemque capite prouenit, quod corrupti suapte natura nequeat quod etiam ad eorum nobilitatem pertinet.

Secundum argumentum D. Thomae est. Quanto maior est resistentia ex parte facti, tanto maior uirtus requiritur in faciente, sed plus resistit contrarium, quam nihil: ergo maioris uirtutis est facere aliquid ex contrario, quam ex nihilo, atque adeo creatura, que producit ex contrario, poterit producere ex nihilo, ac proinde creare.

Ad hoc argumentum neganda est consequentia: quoniam maior uirtus in agente non solum requiritur propter maiorem resistentiam passiuam, sed etiam propter modum faciendi de nihilo, aut de aliquo.

Tertium argumentum est, uirtus facientis consideratur secundum mensuram eius, quod fit: sed ens omne creatum est finitum: ergo ad producendum aliquid per creationem non requiritur in causa efficiente uirtus infinita, ac proinde creatura poterit creare.

Hoc tertium argumentum soluetur similiter, negando uirtutem facientis considerari solum secundum mensuram eius quod fit: consideratur namque ex parte etiam modi faciendi, de nihilo, aut de aliquo: quippe cum multo plus requiratur ad producendum aliquid de nihilo, quam de aliquo subiecto.

diuinas inseparabiliter operari, adque ostendere nititur capitibus sequentibus.

Secundò probatur ex illo Ioan. 5. *Quidquid facit Pater, & Filius similiter facit.* Et Prouerb. 8. *Sapientia genita de seipsa dicit: Cum eo erant cuncta componens,* nempe cum Patre. Item Concilium Toletanum, cap. 1. affirmat, ipsum *Domini nostrum Iesum Christum creatorem omnium.* Eademque est ratio de Spiritu sancto, quæ est de Filio. Vnde Sapient. 1. de eo dicitur: *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum,* creando videlicet omnia, quæ in eo sunt, vnà cum Patre & Filio.

Tertiò, Deus operatur per intellectum & voluntatem, vt quaest. 25. ac aliàs saepe ostensum est: sed intellectus & voluntas communia sunt toti sanctissimæ Trinitati: ergo create est commune toti augustissimæ Trinitati.

Quartò, relatio, quæ relatio, nullius est actiuitatis: ergo personæ diuinæ solum producent per absoluta ipsi communia, atque aded creatio communis est toti gloriosissimæ Trinitati. Hinc emanauit axioma illud Theologorum:

Opera Trinitatis ad extra sunt indiuisa, quod quinto loco confirmat conclusionem propositam: illo vtitur Concilium Toletanum V I. cap. 1. dicens: Cum tota cooperata sit Trinitas formationem suscepti hominis, quoniam inseparabilia sunt opera Trinitatis, &c. Eo etiam vtitur Concilium Toletanum XI. in confessione fidei, eisdem verbis. Idem innuit Concilium Lateranense cap. Firmiter, de summa Trinitate & fide Catholica, dum nõ aliunde, quàm ex eo cap. dixit: Tandem unigenitus Dei Filius Iesus Christus, à tota Trinitate communiter incarnatus.

Henrici sententia resistitur.

Ex his patet reiiciendam esse tamquam minus tutam in fide, aut erroneam potius, sententiam Henrici de Gandauo quodlib. 6. quaest. 2. afferentis, Patrem ex parte intellectus produxisse creaturas per Filium Verbum suum, tamquam per principium formale proximum eas liberè producendi, & per notitiam essentiali, tamquam per remotum, insufficiensque principium ad liberam earum procreationem: ex parte verò voluntatis produxisse eas per Spiritum sanctum, amorem personalem, tamquam per principium proximum liberè eas producendi, & per amorem essentiali tamquam per principium remotum, insufficiensque ad liberam earum productionem. Censet namque, cognitionem Dei merè essentiali, habere solum rationem simplicis cuiusdam intelligentiæ speculatiuæ solum, completiueque in ratione artis, & notitiæ practicæ ad res liberè producendas per dictionem, productionemve Verbi, in Verboque Patrem habere scientiæ practicæ rerum, itémque amorem Dei merè essentiali esse in ipso naturalem, & licet eo sibi complaceat de creaturis cognitis per scientiam essentiali, esse tamen eomplacentiam illam naturalem, qua placet ipsi, quod illæ suapte natura sint talis vel talis naturæ: amorem verò essentiali compleri in ratione liberi amoris creaturarum, per productionem Spiritus sancti. Vnde duo colligit. Primum est. Si in Deo non esset sanctissima Trinitas personarum, sed vnitas essentiali dumtaxat, vt Philosophi naturales crediderunt, Deum nihil fuisse producturum liberè, sed omnia merè naturaliter, vt multi ex Philosophis naturalibus arbitrati sunt. Secundum est. Priorem esse in Deo emanationem ad intra personarum diuinarum, non solum quàm emanationem creaturarum, sed etiam quàm volitionem liberè, qua illas producere statuit, imò emanationem ad intra personarum diuinarum prærequisitam esse, tamquam

A conditionem necessariam, ante volitionem liberam creaturarum, & per consequens ante earum liberam emanationem.

Sententia hæc, præterquam quod nulli fundamento innitatur, absurdæque statim ex se appareat, est parum tuta in fide, erroneaque non immeritò à multis censetur. Primò, quoniam cum solus Pater dicat Verbum, solus Pater haberet illam notitiam practicam: Filius verò, & præsertim Spiritus sanctus, qui nec est Verbum, nec producit Verbum, solum habent notitiam essentiali, talem tamen, vt quatenus ab eis emanat, non terminaretur ad Verbum, ac proinde non producerent liberè creaturas, neque essent principium earum immediatum, sed solus Pater, id quod est hereticum. Secundò, quia data sententia Henrici, Pater intelligeret, essetque sapiens notitiæ practicæ formaliter per Filium sapientiam genitam, non verò per sapientiam essentiali tribus personis diuinis communem, contrarium autem docet Augustinus 7. de Trinitate, cap. 1. 2. & 3. ipsaque rei veritas testatur: ea namque solum ratione Pater dicitur per Filium, tamquam per artem & sapientiam, effectus fabricasse, quatenus per scientiam tribus personis communem, quam Pater vi suæ productionis speciali modo Verbo communicat, producit creaturas, vt variis in locis supra explicauimus. Tertiò quoniam data opinione Henrici, Pater acciperet à Filio, & Spiritu sancto, vt sit principium liberum, vtque liberè operetur, atque aded ab eis saltem ea in parte penderet, quod est erroneum.

Quare licet concedendū sit, emanationem personarum diuinarum esse priorem, non solum quàm emanationem creaturarum, sed etiam, nostro intelligendi more cum fundamento in re, quàm volitionem earum liberam, quatenus Filius procedit de notitiæ naturali ante omnem actum voluntatis, & Spiritus sanctus per se procedit de amore naturali: per accidens tamen est, quod ad processionem Spiritus sancti attinet, quod amori illi coniungatur ratio volitionis liberæ creaturarum, vt suis in locis, dum de mysterio gloriosissimæ Trinitatis esset sermo, explicauimus: nihilominus dicendum est, pluralitatem personarum in Deo, ac proinde processionem quarundam ex alia, aut aliis, non ita prærequiri ad emanationem creaturarum, quasi, si per impossibile non esset pluralitas personarum in Deo, sed Deus Deus esset, qualem illum Philosophi naturales crediderunt, creaturæ non possent liberè ab eo emanare eo genere libertatis, quo re ipsa emanat: quippe cum libertas in Deo non habeat ortum ex pluralitate personarum, sed ex essentiali in seipsa spectata?

ARTICVLVS VII.

Virum in creaturis sit necesse inueniri vestigium Trinitatis.

VANAM ratione in creatura intellectu prædita reperitur imago admodum rarissima Trinitatis, explicauimus quaest. 32. ad calcem articuli primi.

Cum Augustino autem sexto de Trinitate fate-mur esse vestigium quoddam incõprehensibile Trinitatis in singulis creaturis subsistentibus: quia in eis inueniuntur distincta quadam, quæ per appropriationem reduci possunt in diuersas personas diuinas, vt substantia ac subsistentia in Patrem, forma in Verbum, & ordo in Spiritum sanctum.

ART I

ARTICVLVS VIII.

Vtrum creatio admisceatur in operibus nature, & artis.

Erres circa formarum productionem.

Ec quaestio, vt hoc loco D. Thomas ait, excitatur propter errores varios, qui fuerunt circa productionem formarum. Quidam enim dixerunt, formas præexistere in materia actu ante generationem eorum, quæ ex eis & materia constant, sed in materia latere, per generationem verò, nec produci, nec comproduci ab agentibus, sed solum ea ratione educi de materia quia agentia naturalia efficiunt, vt foras prodeant & appareant.

Alij verò dixerunt, formas produci quidem de nouo dum res generantur, sed non ab agentibus naturalibus, sed à quodam agente separato, à quo de nihilo, independentèrque à materia, producuntur, atque adeò creantur. Iuxta horum ergo errorem dicendum esset, in omni opere nature, quo aliquid generatur admisceri creationem.

Creatio in sola hominis generatione admiscetur ratione animæ rationalis.

Veritas autem est, nullam formam, præter animam rationalem, produci ab agente separato, independentèrque à materia, sed omnem profus comproduci ab agente naturali ad productionem rei substantialis, quæ generatur vt quod. Atque adeò in sola generatione hominis admisceri creationem animæ rationalis, non verò in aliarum rerum, tam naturalium, quàm artificialium productione.

QVÆSTIO XLVI.

De principio durationis rerum creatarum.

De hac re copiosè diximus octauo Physicorum.

QVÆSTIO XLVII.

De rerum distinctione in communi.

Dens est prima causa, multitudine ordinis, ac distinctionis rerum in hoc universo. Vnde dicitur mundus.

In tribus articulis huius quaestionis ostendit Diuus Thomas, multitudinis, ordinis, ac distinctionis rerum, ex quibus vniuersum hoc constat Deum esse autorem, & causam primam. Quod est de fide, vt ex principio Geneseos, & ex plerisque alijs Scripturæ locis constat. Itèmq; esse tantum vnum mundum. De qua re diximus primo de cælo. Afferere autem plures esse mundos, temerarium, imò & periculosum esset: quippe cum Scripturæ sanctæ non solum de mundo loquantur, vt de vno tantum, sed etiam multa in illis reperiantur, quæ supponere videntur vnum tantum esse mundum, vt cum in eis asseritur Christus omnium hominum redemptor, &c.

QVÆSTIO XLVIII.

De rerum distinctione in particulari.

De distinctione mali à bono.

DISPUTATIO VNICA.

REVI hac disputatione quaestionem hanc totam absoluiam, eò quòd, quæ circa eam dici poterant, magna ex parte dicta sint quaest. s. quædam verò alia com-

Molina in D. Thom.

A modius 1. 2. dicenda sint. Supponenda verò est triplex illa acceptio boni, quam q. s. explicauimus, nempe transcendentis, moralis, & boni, quod obiectum est voluntatis, significatque idem quod conueniens. Item triplex illa acceptio mali, triplici acceptioni boni respondens, ibidemque explicata.

Triplex boni acceptio.

Malum transcendens, vt ibi ostendimus, est priuatio entitatis debitæ in esse. Et quia priuatio est carentia in subiecto apto ad habendam rem, qua dicitur carere, malum omne transcendens semper est in bono aliquo tamquam in subiecto: vt cæcitas in oculo, tenebræ in aëre, &c.

Malum transcendens quid.

B Hinc primò sequitur. Sicut datur bonum transcendens, quod nihil mali habeat adiunctum, nempe Deus, non ita dari malum transcendens, quod non sit coniunctum cum bono aliquo transcendente: quippe cum malum omne transcendens semper sit in subiecto carente entitate debita sibi in esse, quod quidem subiectum bonum est vt dicti solent, transcendentaliter. Dixi, malum transcendens, quoniam malum, quod obiectum est voluntatis quoad nollitionem, nempe disconueniens, esse potest mera negatio, vt non esse omnino hominis, aut Angeli, malum est homini, aut Angelo, hoc est, disconueniens, si in se spectetur, dignumque quod voluntate respiciatur.

Non dari malum transcendens quod non sit cum bono aliquo coniunctum.

C Sequitur secundò. Quamuis malo transcendenti priuarive opponatur bonum illud, cuius est priuatio, non tamen opponi bonum subiecti in quo est. Vt licet cæcitati opponatur priuatiuè bonitas transcendens facultatis videndi, cuius est priuatio, non tamen opponitur bonitas oculi, cui cæcitas inest.

Malo transcendenti quod bonum opponatur.

Sequitur tertio. Non quemadmodum cuiusque malo transcendenti opponitur bonum aliquod transcendens, ita cuiusque bono transcendenti opponi posse malum aliquod transcendens. Quæ namque bona corrumpi nequeunt, expellive ab aliquo subiecto, ea habere nequeunt malum transcendens sibi oppositum. Cuiusmodi sunt, Deus, materia prima, Angelus, forma substantialis cæli, &c. Licet enim horum aliqua esse possint subiectum mali transcendens, vt materia priuationis multarum formarum, partes cæli priuationis lucis debitæ in esse, vt patet quando luna eclipsatur, ipsis tamen, quoad suas proprias substantias, nullum malum transcendens potest opponi. Et cum Deus neque subiectum esse possit cuiuscumque mali, tam transcendens, quàm moralis, sit, vt sit bonum cui nullum malum potest esse permixtum. Ex iis vltèrius constat, non tam latè patere malum transcendens, quàm bonum transcendens, quippe cum nullum sit malum transcendens, cui non respondeat bonum transcendens ipsi oppositum, è contrario verò multa sint bona transcendens, quæ non habeant malum oppositum.

D

Illud etiam notandum est cum Diuo Thoma articulo 4. Cum malum transcendens formaliter dicat priuationem, non dici verè, quòd bonum sibi oppositum corrumpat efficienter, sed formaliter eo modo quo dicimus candorem efficere papyrum candidam. Id verò, quod idcirco malum dicitur, quod causa sit mali transcendens, dicitur efficienter corrumpere bonum, vt calor efficienter corrumpit frigiditatem aquæ, atque ita efficit priuationem illius, quæ est malum aquæ.

F Circa diuisionem illam articuli quinti, mali in malum culpæ, & malum pænæ, aduerte: Malum culpæ & malum moraliter conuertitur: malum verò pænæ esse quodcumque malum, quod vel infligitur, vel permittitur in vltionem & punitionem alicuius culpæ.

Malum triplex culpa, pænæ, ac defectus natura.

Xy culpa.